

FŐVÁROSI MÚZEUM

«A Székesfővárosi Múzeumot a Stefánia-út néhány alacsony cserjéje és kopár fája sok esztendőn át elzárta a nyilvánosságtól és elrejtette a világ zaja elől, úgy mint a tövises bozóterdő a mesebeli Csipkerózsika kisasszonyt.»
(F. G.)

Ezzel a múzeummal nem sokan foglalkoztak, beható irodalmi megbeszélés tárgyát mindössze négy ízben képezte, mindössze négy szerző tanulmányát kellett átolvasnom tehát, hogy azokon a gyakorlati tapasztalatokon felül, amelyeket az utolsó két évben én magam szereztem, megismerkedjem a Fővárosi Múzeum irodalmával is, megismerjem azokat a tapasztalatokat, elgondolásokat és javaslatokat, melyeket az előttem járók tettek és ki is nyilvánítottak alaposan átgondolt komoly tanulmányok keretében. Ezek közül Csánki Dénesé főleg múzeumépítési szempontokat tárgyal, tehát a legkevésbé érdekes azokból az aktuális szempontokból, amelyek engem elsősorban érdekelnek; Kremmer Dezsőé a leggyakorlatibb, Szabó Erviné a legelvontabb, Feleky Gézáé oknyomozó és második felében széles, nagyvonalú, kardinális ötleteket vet fel. Főleg Kremmer, Szabó és Feleky tanulmányait forgattam haszonnal.

A Fővárosi Múzeumnak vannak lehangolóan sötét és biztatóan ragyogó oldalai. A múltja, a jelene senkit különös büszkeséggel el nem tölthet, a jövője az, amiben bízni lehet és kell bízni.

Azok az ellenvetések, amelyeket már előre hallani vélek, hidegen hagynak. Hogy a probléma felvetése nem volt időszerű s hogy egy a mai viszonyokhoz mért megoldás is anyagi áldozatokat igényel, amelyek ma nem teljesíthetők; — ezek az észrevételek nem állnak meg. Az anyagi áldozatok — még a mai súlyos viszonyok között is — jelentéktelenek a veszélyhez képest, amely sok milliós és pénzben ki sem fejezhető kulturális javak megsemmisülésével, nemzeti és városi kultúránk egy jellegzetes alkotásának végzetes lezüllesztésével fenyeget. A pénzügyminiszter nem restelt célzást tenni arra, hogy az Akadémiának a mai viszonyok között elsősorban a társadalom áldozatkészségére kell appellálnia. Én sem resteltem felvetni a gondolatot, hogy a főváros találjon módot tehető polgári társadalmának áldozatkészségében múzeumának talpraállítására. Azonkívül maga a múzeum is hozzájárulhat a költségekhez, ha aukció alá bocsátja a közeljövőben már úgyszemint feltétlenül kiselejtezendő tárgyait, sőt ez a múzeum állandó jövedelmi forrásokat is bevezethet, olyan állandó jövedelmeket, amelyek sem szociális, sem semmiféle kulturális szempontból nem kifogásolhatók.

Ami pedig a probléma időszerűségére, helyesebben időszerűtlenségére vonatkozó megjegyzéseket illeti, ezekkel szemben a következő felfogást vallom.

Budapest a világ városainak rangsorában igen előkelő helyet foglal el, ha jól tudom a tizedik és a huszadik helyek között valahol. Tehát minden túlzás és helyi elfogultság nélkül mondom, ha mondom, hogy a földkerekség egyik legnagyobb városa. Bizonyos szempontból tehát már a nagyságánál fogva fokmérő; annak a nemzeti kultúrának a fokmérője, amelyik ilyen nagy fővárost tudott a saját erejéből létrehozni. Fontos, hogy ez a főváros minden vonatkozásban megőrizze és dokumentálja az ő világvárosi nagyságát. Fontos tehát, hogy városhistóriai múzeuma is olyan legyen, amely méltó hozzá. Egy pillanatig sem lehet vitás, hogy az a múzeum, amit ma Fővárosi Múzeumnak neveznek, s amely Budapest székesfőváros fejlődéstörténeti múzeuma, méltatlan erre az elnevezésre. Nem felel meg sem e város egész Európára nézve jelentős történelmi múltjának, sem pedig világvárosi jelenének. Már pedig soha annyira fontos nem volt, a magyarság történelmi presztizsének, kulturális készségének, fővárosunk nyugatvédő történelmi múltjának és

mai világvárosi jellegének minden téren és minden vonatkozásban, minden alkalommal, mindenütt való hangsúlyozása, mint most s mint lesz a legközelebbi jövőben. Budapest bünt követ el az ország ellen, ha e területeken a legkisebb feladatát is elhanyagolja. Az ország bünt követ el önmaga ellen, ha e területeken a főváros bármilyen csekély mulasztását elnézi. Magyarországnak nincs jobb agitációs eszköze fővárosánál. S ezt az agitációs eszközt a legnagyobb mértékben ki kell használni.*

I.

«Mi sem könnyebb, mint nagy lelkesedéssel, sőt olykor az első lelkesedésben megszavazott pénzzel is városi múzeumot alapítani. De sokkal nehezebb, azt a célok és lehetőségek észszerű kitűzésével, a múzeum igazi feladatának szakadatlan szemmel tartásával és anyagának és rendjének folytonos ehhez alkalmazásával színvonalon tartani és fejleszteni.»
(Sz. E.)

1907-ben, mikor a Fővárosi Múzeum megnyílt, dr. Kuzsinszky Bálint, a Fővárosi Múzeum akkori vezetője először írt a múzeum katalógusához. Ez az előszó néhány érdekes adatot közöl a Fővárosi Múzeum keletkezésére vonatkozólag. Megtudjuk, hogy egy fővárosi múzeum eszméjét Rómer Flóris vetette fel a hatvanas években. Az eszme akkor elaludt s csak 1887-ben ébredt fel újra, amikor végre az illetékes fórum: a fővárosi közgyűlése határozta el «egy a város történeti emlékeit összegyűjtő és őrző múzeum létesítését». Megtudjuk, hogy a határozat végrehajtásával a főváros késett, várt egész a millenium évéig, amikor végre — a kiállítás gazdag városhistóriai anyagának ötletéből — elhatározta magát ezek összevásárlására. Megtudjuk, hogy Toldy László a fővárosi akkori főlevéltárosa elismerésre méltóan buzgólkodott a városhistóriai anyag összegyűjtésén s megtudjuk végül, hogy 1899-ben engedte át a főváros a létesítendő Fővárosi Múzeum céljaira a múzeum jelenlegi épületét s bízta meg vezetésével dr. Kuzsinszky Bálintot. Még nyolc küzdelmes év telt el ezután s a Fővárosi Múzeum megnyílt.

Ez az előszó a Fővárosi Múzeum céljáról ezt mondja: «A Fővárosi Múzeum főcélja a főváros történeti emlékeinek összegyűjtése, az elkallódástól való megőrzése azon célból, hogy a közönség jobban megősmérje a város múltját, azokat az alapokat, melyeken mai fejlődésünk felépült s e révén jobban megértse és megszeresse a magyar fővárost.»

Befejező mondata pedig ez: «Még sok olyan tárgy van és bizonyára sokat fog a véletlen is fölvetni, amit meg lehet szerezni s ép ez az, ami még fejlődésnek lehetőségével biztat.»

Tizennégy éve már, hogy Kuzsinszky ezeket a sorokat leírta s berendezte ezt a múzeumot úgy, mint ahogy ezt a Fővárosi Múzeum katalógusa feltünteti. A múzeumnak akkor mintegy 5—6000 tárgya volt s ebből az anyagból körülbelül 1500 darab, tehát az egész anyagnak a negyedrészé került kiállításra tizenkét helyiségben. Ebből az ezeröttszáz darabból is csak kilencszáz olyan, amit a katalógus egyenként felsorol, a további hatszáz csak hozzávetőleges számszerű megállapítása annak az érem, pecsétnyomó, egyesületi-jelvény és táncrend-tömegnek, amely négy-öt vitrinában s a katalógus által is csak csoportosan megjelölve fordul elő. Hogy ennek az anyagnak a beosztása milyen, azt legjobban és a legkönnyebben a múzeum katalógusából lehet megállapítani:

* A múzeum kiállított és depóbeli anyagának, gyűjtési lehetőségeinek és kilátásának ismeretében tettem meg ezeket a megjegyzéseket tehát nem «kívülről építék», ahogy Szabó Ervin nevezte azt az eljárást, mely kereteket emel valaminek, aminek sem a méreteivel, sem a jelentőségével nincsen tisztában.

I. Buda és Pest legrégebb képei. II. Térképek. III. Céhemlékek, okmányok. IV. Budának a törököktől való visszafoglalására vonatkozó csata- és ostromképek, emlék-érmek, Budának és Pestnek városi pecsétnyomói, hadizászlók stb. V. Későbbkori események képei, Budavár 1849. évi bevételére vonatkozó, régi pesti genre-képek, újabb érme, jelvények. VI. Vegyestárgyú képek. VII. Névtelen (mindössze hét tárggyal: két régi iskolai zászló, egy régi zongora és négy egyháztörténeti vonatkozású kép illetőleg szobor). VIII. Templomok és templomi képek. IX. Arcképek és apróbb tárgyak. X. Budapest képei, túlnyomó részben a XIX. századból. Minták, régibb köemlékek, épületmaradványok, zászlók. XI. Olajfestmények. XII. Építészeti tervek és rajzok.

Ismétlem: tizennégy év telt el azóta, hogy a Fővárosi Múzeum megnyílt s kiállítási anyaga a múzeum első és utolsó katalógusa szerinti rendben elhelyeztetett. Azóta a kiállítás külső képe nem ment át semmiféle lényeges változásokon, a katalógus ma is használható, bár bizonyos kényelmetlenséggel, nagyjából ma is úgy van minden, mint Kuzsinszky idejében 1907-ben volt, mikor a múzeumot megnyitották. Nem akarok hosszasan foglalkozni azokkal az észrevételekkel, melyek a múzeum kiállítási anyagának elrendezésére vonatkozólag már a múltban és nem egyszer elhangzottak, csak hangsúlyozni akarom, amit minden laikus múzeumlátogató is megállapíthat, ha az anyag teremszerinti elosztásának fentközlött rendjét figyelmesen átnézi s még inkább megállapíthat akkor, ha el is látogat egyszer a Fővárosi Múzeumba, hogy ez az elrendezés nem volt annyira jó, hogy tizennégy éven át ragaszkodni kellett volna hozzá, nem volt annyira jó, hogy ne kellett volna már régen megváltoztatni. Szabó Ervin, Kremmer Dezső és Feleký Géza már a háború kitörése előtt elég érthető szavakat találtak arra, hogy bizonyos elégedetlenségnek adjanak kifejezést. A háború közbejötté nem szolgálhat e mulasztás mentségül, sőt ma már súlyosabb szavakkal kell ezeket a kérdéseket tárgyalni. A múzeum gyűjtemény-anyaga ma már 35–40,000 darabra tehető. A gyarapodása tehát 700%-os. Hétszer nagyobb az az anyag, amelyből a múzeum a maga kiállítási anyagát gondos körültekintéssel kiválogathatná és ezerszer lenne könnyebb lemondania azokról a semmiféle történelmi értéket nem képviselő tárgyakról, amelyek állandó kiállítását a megnyitás percétől fogva eléktelelték, túlszűfolták, komolytalanná és egyes termet élvezhetetlenné teszik. Olcsó díszöntvények, amelyeknek semmiféle történelmi, iparművészeti, tehát semmiféle nevelő jelentőségük, vitrina: dalkörök, kerékpáregyletek ma még divatozó ízléstelen jelvényeivel, amely olyan hatással van a szemlélőre, mint egy jelvénygyár kirakata s nem is ér sokkal többet annál, öt-hat sor magasságban minden komoly városhistória szempontra nélkül összehalmozott képek, metszetek és nyomatok tömege, melyek közül a felső sorok már csak távcsővel volnának igazán élvezhetőek, semmiféle különösebb műipari jelentőséggel nem bíró aranyozott pohár, amelyből I. Ferencz József ivott volna, ha 1897-ben csakugyan meglátogatta volna a fejedelmeket váró Központi vásárcsarnokot, és a rendezés vigasztalan elvtelensége az egész vonalon, — ime csak néhány kikapott észrevétel az észrevételeknek abból a tömegéből, ahonnan bőven lehetne folytatni és talán kellene is még folytatni ezt a kellemetlen észrevétel-sorozatot, ha nem kellene számolnom azzal, hogy az olvasó türelmének is vannak határai.

II.

«Minden múzeum — és általában minden emberi intézmény — lelke, jelleme, működése olyan, amilyen az azt irányító, vezető, az abban dolgozó embereké.»
(S. Z.)

Ha leleplezésszámba megy az, amit mondok s meglep egyeseket — s esetleg kínosan lep meg — az az állításom, hogy ennek a múzeumnak az elmúlt években sok tenivalója lett volna, amiket megtenni elmulasztott, akkor én ezt az állítást kénytelen

vagyok még egyszer és nyomatékosan megismételni, sőt alkalmazni a múzeumi munka belső — a nagyközönség elől elzárt — területére is.

Minden múzeumnak legegységesebb, napi teendője növekvő gyűjteményanyagának pontos, lelkiismeretes s végeredményben tudományos értékű katalogizálása: az a művelet, amit közönségesen kicédulázásnak neveznek. A Fővárosi Múzeum még ezt a legegységesebb tennivalóját is évek óta elhanyagolja. S annál súlyosabb a múzeumnak ez a mulasztása, mert ezek az évek voltak a háborús és forradalmi anyaggyarapodás legbőségesebb esztendői. Olyan munkát örökít át a Fővárosi Múzeum az utódokra, amelylyel azoknak még igen sok bajuk lesz.

S ha — mint hiszem — ez a példa egymagában is elég pregnáns, hogy képet adjon a múzeum belső állapotáról, nincs más hátra, mint hogy bizonyos elvi jelentőségű megállapításokat szögezzenek le:

1. hogy ezt a helyzetet a fővárosnak eddig követett s a legnagyobb mértékben egészségtelen múzeumpolitikája idézte elő,

2. hogy a helyzet javulását egy előrelátó, gyorsan intézkedő, jól tájékozott és nagyvonalú múzeumpolitika inaugurálásától lehet remélni,

3. hogy ennek a múzeumpolitikának mindenekelőtt a múzeumvezetés ideiglenes jellegét kell megszüntetnie az igazgatói szék megfelelő betöltése által.

Ezt a kérdést és mindenekelőtt ezt a kérdést kell jó l elintézni.

Ez legyen az új cselekvések alfája.

A Fővárosi Múzeum igazgatójának elsősorban olyan munkaprogramról kell gondoskodnia, amely egyfelől biztosítja a Fővárosi Múzeum hallatlan restanciátömegének záros határidőn belül leendő feldolgozását, másfelől lehetővé teszi a múzeum mindennapos ú. n. folyó munkálatainak akadálytalan elvégzését. Olyan munkaprogramról kell gondoskodnia, amelynek a keretén belül megoldhatóvá válik a Fővárosi Múzeum automatikus anyaggyarapodásának lehetőleg hibátlan kiépítése, amelynek a keretén belül tehát a Fővárosi Múzeum gyűjtési lehetőségei és eljárása, hogy úgy mondjam, megfelelő szervezetekhez jutnak.

Minden további tennivaló már annak az új múzeumpolitikának a hatáskörébe tartozik, amelytől én a Fővárosi Múzeumra nézve annyi sok jót várok s amelynek a legközelebbi feladatait a következőkben szeretném megjelölni.

Ennek az új múzeumpolitikának mindenekelőtt tisztába kell jönnie azzal, hogy szervezetlen múzeummal nem lehet szervezett eredményeket elérnie s hogy a Fővárosi Múzeumnak eddigi ideiglenes jellegét el kell végre háritani ebben a vonatkozásban is. Programba kell vennie tehát — dacára minden törvényes tilalomnak, mert ez a törvény, amelyre itt rendszeren hivatkoznak, nem vonatkozhatik olyan esetekre, mint a Fővárosi Múzeumé, s ha szükséges a kormányhatósághoz intézett megfelelő felterjesztéssel, sőt egy ilyen irányú parlamenti akció felidézése árán is szorgalmazni kell — a Fővárosi Múzeum megszervezését. Ezt a kérdést — ha másképp nem megy — meg lehet oldani úgy is, hogy ez a megoldás a fővárosra nézve ne jelentse újabb anyagi terhek vállalását. Jobb volna természetesen s kihatása lenne a Fővárosi Múzeum jövődjébe teljesítményére, ha ezt a kérdést nem intéznék el szűkkezűen.*

* A múzeum a szervezetlenség folytán egész sorát veszítette el a legképzettebb, legambiciózusabb, legértékesebb munkaerőknek. Ez okozta mindenekelőtt Kuzsinszky távozását. Ez kényszerítette távozásra Schöpflin Aladárt, Fülep Lajost, Dömötör Istvánt. S valószínűleg Kremmer Dezsőnél is ez volt az egyik oka annak, hogy e kitűnő tisztviselő átvándorolt a Fővárosi Könyvtár státusába.

Másodszor tisztába kell jönnie azzal, hogy a múzeum anyaggyarapodása évek hosszú során olyan méreteket öltött, amelyeket lehetetlen figyelmen kívül hagyni, s amelyekhez ma már — még ha ez bizonyos anyagi áldozatokat igényel is — alkalmazkodni kell. Lehetetlen állapot az és ma már tarthatatlanná vált, a jövőre nézve pedig a legnagyobb veszedelemet jelenti, hogy a Fővárosi Múzeum értékes gyűjtemény-anyagának kilencvenhét percentjét szűk depókban, decentralizáltan kénytelen elraktározni s olyan körülmények között, amelyek a szakszerű kezelést — konzerválást — lehetetlenné teszik. Kétségtelen, hogy a Fővárosi Múzeumnak ma már nem csak a kiállítási, de a depót területét is — a belső múzeumi munkálkodás területével együtt — jelentékeny mértékben növelni kell, ami más szavakkal kifejezve annyit jelent, hogy gondoskodni kell végre egy megfelelő múzeumi épületről. Persze a mai viszonyok között még én sem merem azt mondanl, — ami pedig a legkézenfekvőbb gondolat volna, ha nem lenne módfelett költséges, — hogy vegyék elő a Bárczy-féle terveket s építsék fel azt a kultúrpalotát, amely a főváros múzeumát, könyvtárát (és levéltárát!) méltó keretek között egyesítette volna. Bizonyos, hogy ez az egyesítés ma sem ártana meg ezeknek a körülbelül egy területen mozgó fővárosi intézményeknek. De meg kell alkudni a körülményekkel. A Fővárosi Múzeumnak vannak bizonyos alternatív előterjesztései a tanácsnál a múzeum új elhelyezésére vonatkozólag. Ezek közül helyeselni lehet azt, amely a főváros tulajdonát képező régi piarista épületnek a múzeum céljaira való átengedését kéri — persze megfelelő átalakításokkal, de jobb, véglegesebb és kevesebb költséggel járó megoldás lenne, ha a fővárosi oktatásnak államivá átszervezése kapcsán s a főváros és az állam között e tárgyban kétségtelenül felmerülő tárgyalások alkalmával sikerülne a fővárosnak újabban épült modernebb szerkezetű iskolapalotái közül egyet a Fővárosi Múzeum céljaira megtartani. De bármilyen megoldás válik is a közjövőben lehetségessé, bizonyos az, hogy a főváros új múzeumpolitikájának a Fővárosi Múzeum szervezése után elsősorban a Fővárosi Múzeumnak ezt a területgyarapodási, új elhelyezkedési problémáját kell a legnagyobb mértékben, a legaggodalmasabb körütekintéssel magáévá tennie, s olyan megoldáshoz vezetni el, amely a Fővárosi Múzeumnak az adott viszonyok között a lehető legjobb elhelyezkedést tudja biztosítani.

Mert csak a múzeum szervezése és megfelelő elhelyezése után térhet át ez az új múzeumpolitika az ő legfontosabb tennivalójának megvalósítására, csak e feladatok elvégzése után tűzheti ki céljául egy Budapest székesfővárosához minden tekintetben méltó Fővárosi Múzeum kialakítását. Ezen a téren várnak rá a legszebb erőfeszítések és a legpazarabb jutalmak, mert itt kezdődnek az ő kulturalfadatai.

A főváros múzeumi bizottsága 1920 évi december 18-án ülést tartott. A múzeum 1921. évi költségelőirányzatának letárgyalása végett ült össze — első ülése volt ez a csak néhány hét előtt megalakított bizottságnak — s ebből az alkalomból

először: 100.000 koronának már a jövő évi (1921-es) költség előirányzatba leendő felvételét hozta javaslatba a Fővárosi Múzeum megszervezésének költségfedezetéül,

másodszor: felvetette a kiűrítendő várbeli előljárósági épületek múzeumi célokra leendő átengedésének termékeny, de még alaposan megvitatandó gondolatát,

harmadszor: a Fővárosi Múzeum Stefánia-úti épületét a létesítendő Fővárosi Képtár céljaira óhajtja felhasználni.

Olyan megértést tanusított tehát s olyan hatalmas lépésekben vitte előre a sok-sok év óta stagnáló ügyet, hogy a bizottságnak ezt az ülést eseménynek lehet tekinteni. Azonban sajnos! az ügy a múzeumi bizottság szakértelemtől áthatott, megértő állásfoglalása után sem tekinthető «res perfecta»-nak; ahhoz még a főváros pé...

bizottságának, a közgyűlésnek, sőt a kormányhatóságnak is hozzá kell járulnia, s éppen ezért az úgy nyilvános megvitatása csak hasznára lehet a dolognak.

Mindenesetre már itt ki kell jelentenem, hogy engem a múzeumi bizottságnak ez a merész és határozott állásfoglalása a legnagyobb mértékben meglepett. «Alig van kérdés, amelyben a múzeumi szakemberek oly teljesen egyetértenének, mint a múzeumi bizottságok... tekintetében,» írja egy helyen Szabó Ervin, aki ép úgy kerékkötőt látott ezekben a bizottságokban, mint azok a múzeumi szakemberek, akikre hivatkozik. Ezzel szemben azt látjuk, hogy a főváros múzeumi bizottsága kezdeményező erővel és a tempódiktálás igényével lép fel és ha vannak kerékkötők, ezeket nem a bizottságban kell keresni. A bizottság kitűnő tagjai bizonyára meg fognak érteni engem, mikor megállapítom, hogy amennyire örvendetes ez a jelenség egyfelől, annyira lehangoló a másik oldalról nézve. De még szerencse a szerencsétlenségben, hogy ez a bizottság a maga autonóm erejénél fogva képes lesz mindent elkövetni ezért a jobb sorsra méltó múzeumért.

III.

«A Fővárosi Múzeumnak úgy kell elhelyezve lennie, hogy... könnyen hozzáférhető legyen.»

«Nem tudnánk a főváros számára természetesebb és egyéniségének megfelelőbb múzeumi feladatot, mint amit egy modern galéria nyújt; a XIX. század és napjaink festészetének és szobrászatának nyilvános múzeuma. Nem hangsúlyozhatjuk azonban elég nyomatékosan, hogy erre csak a várostörténeti múzeumnak végleges megszervezése és jövőjének biztosítása után kerülhet a sor. Ezzel tartozik a város saját multjának és — a modern galéria jövőjének. Lehetséges-e bizalommal olyan múzeumi politika iránt, amely a legelőmibb és legkönnyebb feladatot elhanyagolja?» (Sz. E.)

Míg a bizottság erélyes állásfoglalása a múzeum szervezéséért folytatott küzdelemben osztatlan elismerést érdemel, a múzeum várbeli elhelyezésére s a Fővárosi Képtárra vonatkozó határozatai már bizonyos megjegyzésekkel kísérendők. Ez a bizottság elég szerencsés, mert tagjaiul tisztelheti az ország három legelső múzeumának igazgatóit. Biztosak lehetünk benne, hogy a várbeli elhelyezés ötlete nem tőlük származik. Mert ez az ötlet azok közül a csillogó ékkövek közül való, amelyek rövid használat után elvesztik minden ragyogásukat. A jóhiszemű laikus «bedülhet» az ötlet szépségének, mely a város történeti múzeumát a legelragadóbb történelmi milliőben akarja elhelyezni, a szakértő azonban tudja, hogy bár ez egy történeti múzeumra nézve igen óhajtott, de ha gyakorlati megvalósítása azzal a veszedelemmel fenyeget, hogy a múzeum és a közönség közötti eleven kontaktust — a múzeumoknak ezt a köldökzsinórját — elvágja akkor egy veszedelmes ötlet, amelyet száz oldalról meg kell gondolni, mielőtt még egyetlenegy lépést teszünk érte.

A Fővárosi Képtár gondolatáért sem túlságosan lelkesedem, legalább egyelőre nem. De ahogy magamat ismerem, bizonyára nagyon fogok örülni neki «a várostörténeti múzeumnak végleges megszervezése és jövőjének biztosítása után.» A városnak van egy várostörténeti múzeuma, amelyről nem tud megfelelően gondoskodni, noha ez elkötelezően városi feladat. Miért akar egy önálló galéria létesítésével még egy második keresztet is a nyakába venni, mikor erre ráérne, ha már az elsőt nem érzi annyira súlyosnak s mikor ez egy luxusos kedvtelés ahhoz a súlyos erkölcsi felelősséghez képest, amit mostohán kezelt történeti múzeumával szemben kell éreznie?

De a khaosz még nem teljes!

Már a napi sajtót is bejárta a hír, mely egy «budai» vagy «Zichy-múzeum»

közelü ünnepélyes megnyitását helyezi kiállításba. Ez lenne tehát a harmadik múzeuma a fővárosnak s ez már — mégis csak sok. Itt már meg kell állni, itt már kezd az ember elveszteni minden józan türelmét és megfontolását, ennél a «budai» múzeumnál már meg kell nyomni a tollat, de alaposan.*

Miféle érdekek lehet az, amely egy «budai múzeum», egy «Zichy-múzeum» megnyitását a mai viszonyok között sürgős követelésnek meri feltüntetni s miféle szempontok érvényesülnek a főváros múzeumpolitikájában, ha ez a múzeumpolitika minden kötelező komolyság nélkül képes magát odaadni egy ilyen «ünnepélyes megnyitás» színjátékához... Buda lakosságának lehetnek múzeális szükségletei, ezt a kulturális éhséget azonban nem szabad lebecsülni annyira, hogy egy egészen ötletszerű megoldás külszínével kielégíthetőnek tekintsék. Másfelől nem is olyan bizonyos az, hogy a mai viszonyok között a városrészek különleges szempontjainak ennyire szabadjon és lehessen befolyásolniok a városgépez, amugy is gyenge lábakon álló egységes kulturpolitikáját.

Volt a fővárosnak egy mágnása az elhúnyt Zichy gróf személyében, aki gazdag gyűjteményét végre már nem a nemzeti múzeumra hagyományozta, hanem a főváros közönségére s ezzel a főváros speciális érdekeire nézve bizonyára igen örvendetes példát statuált.

Ezzel a múzeális hagyatékkal szemben kétféle álláspontot lehetett volna elfoglalni. Vagy a hálaét: együtt tartani az egész hagyatékot s csinálni belőle tényleg és valóban egy Zichy-múzeumot; ez volt egy okos és átgondolt múzeumpolitika szempontjából a kevésbé helyeselhető álláspont. Vagy elfoglalni a helyesebb, sőt egyedül helyes múzeumi álláspontot: ebből a hagyatékból mindennek a legmegfelelőbb, a legméltóbb helyre kell jutnia a főváros területén levő állami és városi múzeumokban, az államiakban persze ugyanilyen méltányosság, egy remélhető kölcsönösség, esetleg bizonyos prompt kompenzációk ellenében.

A főváros — nagyon helyesen — már akkor feladta a Zichy-múzeum ötletét, mikor ennek a hagyatéknak egyik legintegránsabb, legszámottevőbb részéről: az etnográfiairol egy eléggé nem dicsérhető önkorlátozással lemondott, átengedvén azt a nemzeti múzeum néprajzi osztályának és pedig örök letétként.

Arra nézve pedig, ami még megmaradt a főváros tulajdonában, ide iktatom Felek Géza 1914-ben megjelent sorait, melyek az egyedül helyeselhető felfogást világosan és elég tömören foglalják össze.

«A XIX. század magyar képtárának sok érdekes példáján kívül egy rendkívül fontos képsorozattal gazdagítaná a magyar képtárat ez a hagyatéék. Mányoky egyik főművével együtt 22 Kupeczkynek tulajdonított festmény jutott általa a fővárosnak s ezek közül 14 részben a mester eredeti és sajátkezű alkotása, részben pedig közvetlen iskoláját jellemzi rendkívül érdekesen. (A többi 8 kép régi másolat.) Így tehát a Magyar Képtár már együttlevő anyaga visszavezeti a magyar festés történetét a XVII. századig és páratlan teljességgel mutatja be Kupeczky karakterisztikus és értékes művészetét. A Zichy-hagyatéknak azonban nem a Kupeczky-sorozat a legszámottevőbb része, hanem magában foglalja még az olasz s a németalföldi festésnek néhány igen jelentékeny emlékét és számos érdekes példáját is. Egy egyetemes jellegű önálló képtár gyanánt ugyan semmiesetre sem lehetne szerepeltetni ezeket a képeket, viszont nagyobb részük szerencsésen egészítené ki a Szépművészeti Múzeumot, úgy amint nagyon számottevő gazdagodást jelentene a Nemzeti Múzeum régiségtára számára, ha odakerülnének a Zichy Jenő gróftól összegyűjtött

* A múzeumi bizottság feltehetőleg távol áll ettől az ötlettől.

értékes XVII. századbeli erdélyi ékszerek s magyar fegyverek. Ha a főváros ezeket a múzeális tárgyakat átadja az illetékes állami gyűjteményeknek, természetes viszontszolgáltatul igényt tarthatna arra, hogy az állami tulajdonban lévő, de a Szépművészeti múzeumban részben a helyi viszonyok következtében, részben a magyar osztály karakterénél fogva helyükre nem találó jelesebb magyar képek a városi magyar képtárba költözzenek át. Az elvi megállapodás a főváros tanácsa s a kultuszminisztérium között az állami gyűjtemények fővárosi vonatkozású s a városi gyűjtemények általános jellegű múzeális tárgyainak az örök letét jogi formájában való kölcsönös kicserélésére nézve még 1913 tavaszán létrejött, részben már a magyar képtár csöndes előkészítéseként, részben pedig azért, hogy a Fővárosi Múzeum heterogén anyaga egységes karakterre tegyen szert a csereviszony megfelelő fejlesztése után.»

Mit akarnak mindezek után egy Zichy-múzeummal? Az mindenesetre igen helytelen volt, hogy ezeket a képeket ilyen hosszú időn át lakat alatt tartották. De a jövőtételnek nem az a módja, hogy a hibát egy újabb és még súlyosabb hibával tetézzék ünnepi tarackok durrogása közben.

IV.

«A Székesfővárosi Múzeum mai kereteivel, gyűjteményeivel, egy igazán hivatása magaslatán álló és még a jövőben kiépítendő városi múzeumnak csupán néhány szakosztályát képezheti... mostani kereteit ki kell tágítania, ha teljesíteni akarja a reá háramló kultur-feladatokat.»
(K. D.)

Azt a programot, amelyet a Fővárosi Múzeumnak a jövőben feltétlenül végre kell hajtania, ha a fővároshoz méltó történelmi múzeummá akar fejlődni, igen jól, igen részletesen kifejtve Kremmer Dezső tanulmányában találtam meg. Ha ez a programtervezet — a Kremmer javaslata — némely részletében kifogásolható is, bizonyos, hogy benne az egészséges és talpraesett indítványoknak olyan tömegével találkozunk, amelyhez már csak igen kevés lehet a hozzátennivaló.

Én mindenesetre szeretném egy olyan lényeges körülményre felhívni a figyelmet, amelyet nemcsak Kremmer Dezső — a leggyakorlatibb tanulmány írója — hanyagol el, de elhanyagolták azok a rendszerező elmék is, akik e kérdés tudományos oldalával foglalkoztak főképen. A tanulmányírók kivétel nélkül kitérnek a múzeum gyűjtési lehetőségeinek korlátozottságára, elmondják, hogy egész korszakok történelmi emlékei tűntek el nyomtalanul s hogy ennek következtében meddő volna a múzeumnak minden igyekezete a teljesség felé. Egyik-másik odáig megy s olyan konzekvenciákat von le ebből a körülményből, hogy a múzeum gyűjtési feladatait befejezettek tekinti s megelégszik azzal az anyaggal, amely eddig a Fővárosi Múzeum birtokába jutott. Ha vannak is még bizonyos gyűjtési feladatok, ezek már nem olyan természetűek, amelyekre nagyobb súlyt kellene helyezni. A múlt körülbelül fel van tárva, csak apró szépséghibák és kisebb még pótolható folytonossági hiányok vannak; a nagyobb folytonossági hiányok eltüntetése pedig teljesen lehetetlen. Ugy fogták fel tehát a Fővárosi Múzeum hivatását, hogy az a múlt emlékeinek a lehetőségekhez szabottan legteljesebb feltárásában áll — a jelen számára. Am egy múzeum hivatását soha se lehet felfogni úgy, mint egy a jelen számára dolgozó intézetét. Kétségtelen, hogy egy történelmi kulturintézménynek is elsősorban a jelen számára kell dolgoznia, de nem kizárólag a jelen számára. Sokkal nagyobb és sokkal jelentékenyebb intézmények ezek, semhogy hatásukat és nevelő erejüket egyetlenegy generáció — a jelen generációja — egyedül, egymagában abszorbeálhatná. A jövő meg-megújuló generációi mind épülni akarnak még ezeken az intézményeken s ennek következtében egy ilyen intézetnek soha sem szabad megfejeltkeznie arról, hogy jelenét a jövő generációk szempontjából egy állandó történelmi múltnak tekintse s ennek követ-

keztében a jelent is belevonja gyűjtési feladatainak érdekkörébe. És ha ez így van, akkor a Fővárosi Múzeumra még mindig és folyton és állandóan igen nagy gyűjtési feladatok várakoznak és soha egyetlenegy pillanatban sem lehet a gyűjtési eljárást befejezettek tekinteni. Épen azért fontos ez és fontos ennek a körülménynek a különös hangsúlyozása, mert épen a Fővárosi Múzeumnak vannak ma már pótolhatatlan folytonossági hiányai és épen ezért okulnia kell ezen és elhárítani annak a veszedelmét, hogy a jövő generációk számára a főváros jelene esetleg épen olyan «tabula rasa»-t jelentsen, épen olyan folytonossági hiányt, mint amilyenek a múltra visszamenőleg kronológikus sorrendjét, egy kronológikus kiépítés rendszerét megbontják, illetőleg ezt a kiépítést lehetlenné teszik.

A Fővárosi Múzeum ennek a feladatnak nem felel meg eléggé, a «jelenben» való gyűjtést sem elég intenzíven, sem a megfelelő rendszerességgel nem folytatja. Főleg két irányban iparkodik megfelelni ennek a kötelességnek, egyrészt a háborús és forradalmi plakátanyag, egyéb háborús és forradalmi nyomtatványok és nyomdatermékek gondos összegyűjtése tekintetében, másrészt fotografikus anyagának folytonos, de szintén nem eléggé tervszerű és nem eléggé előrelátó gyűjtése által. A fotografikus anyag múzeumi felhasználhatósága, kiállítása, kifüggesztése, tárolása tekintetében lehetnek elágazók a vélemények, bizonyos azonban, hogy ez az anyag egy városhistóriai múzeum számára rendkívül becses. Ezt a fotografikus anyagot lebecsülni nem lehet és nem szabad, sőt a teljességére kell törekedni. A múzeumnak kétségtelenül igen becses és igen értékes fotografikus képanyaga van már is, igen szép fotografiák egész sora tükörözi vissza élethűen és állítja elénk például a régi Belvárost a szabályozás előtti állapotában, számos fotográfia őrzi a pusztuló és már elpusztult Tabán emlékezetét, megelevenednek ily módon a régi Lipótváros lebontott részei s a hetvenes évek árvízkepeitől fogva egészen a legutolsó hónapok utcai tömegmozgalmainak fotografikus ábrázolásáig, mindent megtalálunk itt, illetőleg, ha nem is mindent, de nagyon sokat abból, ami a fővárosi történelmi múzeumára nézve egy fényképezőgép lencséje által megörökíthető és megörökítendő volt. Én itt is csak néhány mulasztásra, a feledékenységnek néhány tipikus példájára akarok rámutatni, amikor például konstátálom, hogy egész városrészek hiányzanak ebből a gazdag gyűjteményből, hogy a rendszertelenség következtében egyáltalán nincsenek felvételeink Kőbányáról, Óbudáról igen kevés, még kevesebb a Ferencváros területéről, jellegzetesebb utcái, házairól. S ha ezek a városrészek nem is kerültek még szabályozás alá s így fotografikus megörökítésük nem volt olyan kategorikus imperatívus, mint a Belváros, a Tabán és a Lipótváros esetében, mióta ez a múzeum áll, bizonyára ezek a városrészek is átmentek már bizonyos részletváltozásokon s a korábbi állapot fotografikus megörökítése bizonyára szükséges lett volna, mert a városfejlődés bármilyen csekély mozzanatának megörökítése is kötelességünk, ha ezeknek a mozzanatoknak a megörökítése nem lehetetlen s erre a célra olyan kitűnő fegyver van a városhistóriai múzeumok szertárában, mint a fényképezőgép. Itt a legnagyobb teljességre kell törekedni, itt a leghaszontalanabbnak látszó munkát is el kell végezni a legnagyobb lelkiismeretességgel, mert a cél az s egy városhistóriai múzeum a fotografikus topográfiai anyag összehordásában csak akkor felelt meg feladatának, ha ez az anyaga teljes, annyira teljes, hogy felhasználásával a város képe bármely tetszésszerű kiválasztott időpontra vonatkozólag utcáról-utcára, házról-házra pontosan kiépíthető. De ha ez az álláspontom vitatható is, bizonyos, hogy Kőbányának, Óbudának és a Ferencvárosnak is vannak olyan jellegzetes utcái, terei, olyan egészen speciális és arra az egy városrészre nézve jellemző ipari, kereskedelmi és középületei, melyeket fotografikusan feltétlenül le kell rögzíteni a jövő számára és legalább is egy relatív teljességgel kedvéért.

Nagy hiányát érzi a főváros múzeuma bizonyos letűnt korok interieurjeinek. És sajtóságot módon itt sem tanul, ebből sem okul a mi múzeumunk. Teljesen elhanyagolja itt is azt az eszközt, amit a fotografáló gépben nyert: teljesen elhanyagolja az interieurök fotografálását. S ha nem használja ki eléggé a fotografógép nyújtotta előnyöket, annál kevésbé használja ki azokat, amelyeket a fotografáló technika fejlődése és e fejlődés egyik kétségtelen vívmánya: a stereoskop nyújt. A múzeumnak stereoskopikus felvevőgépet kell beszereznie, hogy megfelelő anyaga legyen idővel bizonyára igen népszerű, igen instruktív stereoskopikus szekrénykéi számára. (A film anyaga hosszabb időre nem konzerválható, ennél fogva a mozgófénykép múzeumi felhasználhatósága igen kétséges. Amint a film konzerválható lesz, a mozgófénykép felvevő apparátusa a múzeumok számára is megbecsülhetetlen értékű tudományos eszközé válik.)

S ha a múzeum, a könyvtár és a levéltár egyfedél alá juttatása a mai viszonyok között nem is lehetséges, bizonyára minél előbb meg kell találni a módját bizonyos együttműködésnek, legalább bizonyos funkciók tekintetében kell ezeknek az intézeteknek a tervszerűség jegyében összefogniok és pedig két okból, az egyik a Fővárosi Múzeum speciális érdekeit hangsúlyozza, a másik egy egyetemes, mind a három intézetre nézve egyformán fontos szempontot. A múzeum speciális érdeke, hogy főleg a levéltár anyagából megkapja mindazt, amire súlyt helyez s ami sokkal jobb, megfelelőbb helyre jut a Fővárosi Múzeum kiállító termeiben, sokkal megfelelőbben teljesíti nevelő hivatását, mintha ott van elásva a levéltár poros fascikulusaiban. A másik, mind a három intézetre nézve egyformán fontos szempont, mely az együttműködést javalja, sőt előbb-utóbb elkerülhetlenné teszi, az a munka, mely mind a három intézményre terhes feladatokat ró s amely munka elvégzésétől, befejezésétől mind a három intézményre nézve igen üdvös hatásokat lehet remélni: Budapest kulturhistóriai adatainak összegyűjtése, az az adat-tár, amely nélkül nemcsak Budapest átfogó kulturhistóriai történetét megírni, de amely nélkül sem a múzeum számára jó katalógust szerkeszteni, sem a könyvtár «budapestiense»-anyagát teljesen tekinteni, sem a levéltár tudományos feladatainak magaslatán álló kulturtényezőnek elfogadni nem lehet, s amely anyaggyűjtő munka elvégzése sine qua nonja mind a három intézet zavartalan tudományos működésének, tekintélyének, jövőjének.